

SCRISORI DIN „BĂTAIA MARE“

Simion Dănilă

„Bătaia Mare“ este termenul curent pe care îl foloseau țăraniii bănățeni, în perioada interbelică, pentru a se referi la primul război mondial. Mulțumită domnului Dumitru Savescu din Babșa, comuna Belinț, am avut puțința să selectăm, dintr-un teanc impresionant, mai bine de 50 de scrisori, schimbate în anii 1915 – 1918 între câțiva tineri ai satului chemați sub arme și pe care le considerăm destul de interesante pentru a reflecta starea de spirit a românilor bănățeni din acele vremuri.

Românului nu-i place războiul și numai atunci când i-a fost amenințată existența a pus mâna pe armele ucigătoare, ca să-și apere „sărăcia și nevoile și neamul“. Interesele împăratului de la Viena nu erau întotdeauna și interesele bănățenilor, de aceea cătănia era socotită de aceștia un lucru cum nu se poate mai rău și făceau tot posibilul să scape de ea. Și aceasta în toată vremea stăpânirii habsburgice. Spre pildă, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, când Napoleon – „păgânul de franțuz“ – era marele coșmar al Europei, curtea vieneză lansează repetate apeluri, prin biserică, pentru înrolarea tinerilor țărani în oastea împărătească. Într-un protocol de circulare episcopale din acel timp, întâlnim asemenea chemări în martie 1794, în 11 ianuarie 1795, în martie 1796, în octombrie 1805 și, foarte insistent, în 1809. Frecvența apelurilor denotă că ele n-au găsit ecoul scontat în masele asuprite ale țărănimii. Atitudinea lor față de cătănia la împărat reiese și mai limpede dintr-o circulară din 2 august 1812, în care se vântură amenințarea pedepsei cu spânzurătoarea, „fiindcă mulți feciori de frica Regrutirungului în pădure or fugit, și nu numai pre oamenii cei din câmp cari sunt la lucru și pre călători or îndrăznit a jăfui, ci și în sate viind și obștilor multe nevoi fac, îngrozindu-i că îi va aprinde“.

Pe linia aceleiași atitudini ostile cătăniei, în preajma și în timpul primului război mondial ia naștere un întreg folclor care cântă cu jale condiția cătăniei înstrăinate. Între scisorile de care am amintit, am dat peste o poezie compusă în manieră populară de Dumitru (Mitru, Mitruț) Savescu (n. 1897) din Babșa, tatăl posesorului de azi al respectivelor scrisori. Cele pe care le oferim cititorului sunt primite de acesta de la diferiți prieteni și cunoscuți. El le-a păstrat cu grijă. N-avem însă și răspunsurile sale, încât feciorul din Babșa rămâne marea prezență mută a acestui schimb epistolar. În compensație, să-i ascultăm tânguirea:

Din Babșa

Vai Doamne, cum mi-i dă greu,
C-acuș plec din satu' meu.
Vai Doamne, ce greu mi-i mie,
C-acuș plec în cătănie.
M-oi duce și n-oi veni,
Pân' tri ani s-or împlini.
M-oi duce și n-oi întoarce,

Mama varsă lacrimi mulce
Pentru fiu' ei cel dulce.
Nu mă plânge, mamă dragă,
Că m-o luat neamțu' cătană,
Că-mi ajunge numa mic
Cât oi plânge-n cătănie;
Că tri ani cât 'n ea oi sta
Tăt suspin ș-oi lăcrăma,
Că m-oi duce-n alte țări,
Pă drumuri și în răzbel.
Și m-oi bate cu dușmani
Ca și tata, dă doi ani,
Că doi ani iacă-s acuș
De când tata că s-o dus

Și io-i merge iar așa
Ca să-mi apăr patria.
Frunză verde ca iarba,
Poezie din Babșa.
Frunză verde dă bujor,
Și îi scrisă d-un fîcior.

Până-n țară n-o fi pace
Dar acasă eu ce las?
Numa lucru și năcaș,
Las nevasta și pră mama
Cu lucru' dă primăvara;
Las nevasta suspinând
Și pră mama lăcrămând;

Frunză verde dă mărari,
Și-i fîcioru' dă plugari.
Frunză verde lemn domnescu,
Și-l cheamă Mitruț Savescu.
Frunză verde-a pomului,
Abonant al cucului.
Frunză verde lemn uscat,
Neamțule, ț-o fi păcat
Că prea tânăr m-ai luat,
D-abia musteața m-o dat.
Oh Doamne, po nu-i păcat
Dă tânăr să fiu străinat.
Vină, mândră, vină, dragă,
Că iac-acuș merg cătană.

Vină ca să mai vorbim,
Că iac-acuș ne răznim,
Să-ți mai spun cum am trăit
Până când noi ne-am iubit.
Dar acuma nu-ș' ce-oi face
Că dă tine mă dăsparce.

Poezia nu poartă nici o dată.

Războiului care a izbucnit în iulie 1914, țăraniii bănățeni nu i s-au putut sustrage. Pe lângă obligația prevăzută în legile statului, au contribuit la aceasta și apelurile adresate de unii fruntași ai Partidului Național Român. Astfel, Teodor Mihali cheamă poporul român prin „Gazeta Transilvaniei“ din 19 iulie/1 august 1914 „să-și facă datoria“ față de „tron“ și „patrie“, iar Alexandru Vaida declară în aceeași publicație, la 27 iulie/9 august: „Dacă poporul nostru răspunde cu entuziasm chemării majestății sale, acesta e desigur și meritul activității patriotice a Partidului Național Român.“

Unul dintre cei care au „răspuns” de voie, de nevoie, „chemării majestății sale” a fost și țăranul român Ioan Jivcovici din Babșa. Nu fără ironie îi va scrie el mai tânărului său prieten, pe atunci de 18 ani, Dumitru Savescu, la 23 ianuarie 1915: *“Acu  s domn, că am  i cravată  i un c loc ca din povești. Să te bată D-zeu dacă nu îmi scrii!”* Semnează: Ioan Jivcovici – Tren divizionar nr. 7, V. Zug, Temesvar K der.

 i astfel, c nd cu creion chimic, când cu creion obișnuit, rareori cu cerneală neagră, c nd cu durere, când șagalnic, f c nd haz de neccaz, se desf soar  între cei doi o lungă corespondență, de obicei pe cărți poștale de război, Feldpostkorrespondenzkar-ten, cu specificația aceasta în trei limbi: maghiară (T bori posta), s rb  (Bojna pošta)  i germană (Feldpost). Avantajul folosirii acestor cărți poștale era scutirea de timbru (portofrei). Pe unele de află o ilustrație: vulturul bicefal  i coroana imperială în colțul st ng de sus; în colțul drept de sus, în medalion, portretul kaizerului; în prim-plan, infanteriști în atac; mai în spate, cavaleriști; în colțul drept de jos, inscripția: *„Vorw rts! Von Sieg zu Sieg!”* (*„ nainte! Din biruință-n biruință!”*).

Să-l ascultăm deci pe Ioan Jivcovici:

[Ștampila: 21.II.1915]

Dragă Mitre!

Trebuie să fie bucurie măcar unde, mi se pare că ți-am mai scris că există  i aici veselie, azi e duminecă ... (aici m-am  nterupt  i am uitat ce am vrut să-ți scriu, c p t nd poruncă că am o cale de 18 chilom.), așadar nu e odihnă nici dumineca, deși nu e mult de lucru, se  nt mpl  de trei zile una după alta nu lucrăm nimic, dar c teodat  e greu de tot, azi am căpătat 1 l. vin pe două zile, fain vin  i tare, eu l-am dat pe gr[umaz] tot, de doauă ori, ce să-i port grija (rog f e între noi), toate ar f  bune, numa dorul de casă  i de voi ai mei preteni mă roade, una, a doaua, v juiturile obuzurilor iar. Mi-s mușcat de limbă  i nu mai am vreme să-ți scriu; deci scrie-mi tu ce ai pățit la Lugos? Că mi-ai promis că îmi scrii,  i una îți spun: dacă afli vreo prostie în ale mele epistole, nu te f li cu ele, ce g ndești că ar f  secret secret să fie.

Servus  i totdeauna îți zic nu mă uita.

Ioan Jivcovici

K[aiserliche] u[nd] k[ nigliche]3. Gebirgs Telefon Abteilung, Feldpost 78

Szakálház la 28/III 915

Iubite Mitre,

Se vede că mă iubești, că atunci îmi scrii dacă eu ți-am scris, pentru că ești dator. Spune-i  i lu Vasile lu Lichița. Tot așa sunt  i ei ca tine  i Trifu lu Verona. Ce-i nou? C ți oameni mai sunt în sat? Când sunt Paștile? M-ai întrebat într-o epistolă că fost-am la moz  [magh. mozi „cinema”]. Să știi că așa cunosc orașu

cum l-am cunoscut până a nu veni aici. Scrie-mi ce mai zic foile, că eu acu îs tâmpit, nimic nu știu afară de a trânti caii și ei pe mine și pușca în spate. Dea D-zeu să mai venim acas, dar nu cred că. Ce-i cu prăpăditu de dascăl? Mai boarăie ca bici? Mi-s în cvartir la un neamț care are un fiu avocat și o slujnică frumoasă, fie între noi. Se vede că ești fâlos, unde ești fecioru lu cumătru. Dacă ne-ar da urlab [germ Urlaub „concediu“], voi veni la Paști acas, dar nu cred.

Te sărut cu dor și drag.

Ioan Jivcovici

Tren divis. Nr. 7 I. Zug Szakálház h. sz. 286

Rezultă că cei doi tineri aveau exercițiul lecturii zilnice a presei. Cazul nu este izolat, ci reprezintă un fenomen de masă în Banatul de dinainte de război. Să ne amintim numai că în 1883 se constituie la Timișoara un comitet de acțiune, format din Coriolan Brediceanu, Emanoil Ungureanu, Ștefan Velovan și avocatul Titus Hațeg din Lugoj, în scopul înființării unui ziar românesc. În apelul lor se spune: „*Este un adevăr recunoscut de toată lumea română, că astăzi viitorul neamului nostru numai prin cultura națională generală se poate asigura, tot așa recunoscut adevăr e că cultura poporului numai prin școala elementară, fără o lectură zilnică, nu se poate ridica nici răspândi, iară lectura zilnică numai din cărți bune dar mai vărtos din ziare bine scrise și corespunzătoare trebuințelor poporului se poate procura*“. Rezultatul acestei inițiative, aflăm din „Analele Banatului“, IV, 1931, nr. 4, p. 51-52, este înființarea în 1894 a publicațiilor „Dreptatea“ – pentru intelectuali – și „Foaia de duminică“ – pentru poporul de rând.

Iar într-un număr din 1903 al foii „Poporului român“ de la Budapesta citim: „*Sunt și la noi sate, mai ales în Bănat, unde [...] poporenii, din câștigul ce-l au, abonează foi, cumpără cărți folositoare și [,] deșteptați la minte din acestea, și-au înființat cor, care cântă melodios [...], dă concerte și nu arareori arangiază și reprezentațiuni teatrale, care sunt de o însemnătate nespus de mare, pentru cultură și înaintare*“. (apud. Petru Oalld, *Lupta pentru limbă românească în Banat*, Ed. Facla, Timișoara, 1983, p. 59).

Szakalház la 4 IV 915

Iubite Mitre,

Az sunt Paștile, fiindcă am vreme mă apuc să-ți scriu, deși m-ai uitat. În Vinerea Patimilor mă gândeam că cum oi petrece az. Au trecut și-ți scriu cum. De când suntem aici, așa trăim mai bine ca acas, numa cât tot e poruncă cătânească. Aveam de gând să cer urlab, dar când la cetirea befelului [germ. Befehl „ordin“] în loc de urlab Jivcovici e în dinț [germ. Dienst „serviciu“] de sâmbătă de la amiaz până duminică tot în acea vreme. Închipuie-ți a face spațiri [germ. Spazier (gang) „plimbare“] pe ganc [germ. Gang „coridor“] cât e miluța de noapte, cu pușca încărcată, și a păzi cine știe ce și pe unsprezece oare noaptea

era să cad din picioare de somn, mă trezesc de niște pași încetișori și știi cine e? Oberlaidu [germ. Oberleutnant „locotenent major“], cel mai mare al nostru, îl opresc și după ce îmi dă parola și eu i-o dau întră; știi ce parolă a fost? A mea „război“ și a lui „pace“, nu e în toată noaptea „pace“ și „război“, se schimbă. Dimineața când s-a sculat mă întreabă cum îmi e numele, i-l spun „Jivcovici“ și că-s român; când a auzit știi ce-a zis? „Mind bidös oláh“. s-a dus și eu am rămas împăcat cu gândul că-s român, nu „putoare de român“; să fi știut vorbi ungurește, mi-ar fi pus câteva întrebări la care sigur i-aș fi răspuns și după aceea m-ar fi făcut fraităr [germ. Vorreiter „comandantul unei subunități de cavalerie“], dar n-am știut. De ce n-a știut el românește? Vezi că și el e putoare. La douăsprezece a venit altu în locu meu și eu m-am culcat doauă oare ca iar să mă scol să îmi iau locul și la 12 oare în ziua de Paști am fost gata, m-am dus, am mâncat și m-am culcat că picam de somn; mă trezesc sara la șasă oare, mă scol, mă frec la ochi și-mi aduc aminte de noaptea trecută, mii de gânduri mă munceau, îmi făceam planul că mi-s acas și îmi petreceam ca la Paști, știi tu? Dar când văd că Paștile îs dusă și eu îs tot cum am fost, numai cât îs îmbrăcat în hainele lu naiba, atunci mă cuprinde un frig deși sunt complet sănătos. Azi, luni în loc de a fi la biserică îmbrăcat de rugă, curelele unsă la opinci, pălăria noauă și în loc de toate aceste o șapcă sură, niște boarfe de cisme cât postul Paștilor, adevă ca la cătane așa îmbrăcați; pe când îți scriu trebuie să mă las, să încălec un cal și să mergem cu ei la vizită, cu ei curățîți, cum se cade, dar nu-ți închipui că de noi curățîți, că avem țivili tot la doi cai unu, nu mai puțin ca 800 țivili sunt aici în Szakalház; această epistolă ți-o voi termina când întorc...

Am întors, calu a fost bine curățit, numai atâta mi-a băgat vină de ce n-am spus la țivili să spele copita și-n talpă. Ce să faci? Nimic, pe mine mă știi că-s din fire cam moale și milos, nu pot să sudui omu meu, care e unul de la Iersig și e de 48 de ani, nu-i drept a-l ocărî eu, deși ai mei colegi îi și bat, să nu crezi că-ți mint toate câte ți-am scris, chiar numai adevăr. Orlab nu a căpătat nime, zice că ce ne trebuie orlab, că cel mult doauă luni toți vom fi acas; ce crezi, adevărat poate fi? Că pune și foamea sfârșit; închipuie-ți, noi pită nu mai căpătăm defel, în loc de pită, 30 fileri pe zi, vin iar nu, carne de doauă ori pe săptămână, nu în toată ziua. Scrie-mi cum ți-ai petrecut tu și ce-i mai nou în sat, dar pune de acas stamp pe ea că altcum tu dai 5 cr[eițari] și eu aici zece.

Te salut, Ioan

Szakálház la 5/V 915

Dragă Mitre!

Nu mi-ai scris de la Paști nimic, deși mi-ai promis că îmi vei mai scrie. Eu azi am fost în slujbă de ieri de la amiază, ajunsei în căsarmă, țipai pușca și mă apucau să-ți scriu, dar n-am ce. Sâmbătă dimineața îmi făceam planuri că ieri, duminică, îmi voi cere slobozenie să mă duc la moză, dar – durere! Iar mi s-a zădărnicit planul, că am picat în slujbă. Scrie-mi ce mai faci, însuratu-te-ai? Să nu gândești pâ' nu vin eu acas, să-ți văd nunta. Scrie-mi când vine Vasile lui Lichița aici și să-i spuni să vină la mine, că îl ia boala.

Eu mi-am închipuit că tare frumos va fi cătană, dar m-am greșit, că din câte am văzut și auzit până acu nu mi-o plăcut nimic, fără numa cum a cântat un sârb.

Nu-i vreme mai mult.

Ioan Jivcovic

Tren divis. Nr. 15 B.H. Temesv.

D. Savescu îi reproșează, probabil, că își scria numele cu ortografie maghiară, *Zsivkovics Janos*, la care acesta îi răspunde la 6 mai 1915: „*Numele mi-e românesc, mulțam de sfat, dar la alții nu-l folosesc când scriu.*“ De remarcat că numele de familie este, de fapt, sârbesc și a rămas în antroponomia bănățeană, ca multe alte nume în *-(ov)ici*, de pe vremea când mitropolia de la Carlovăț ducea, prin biserică, o campanie aprigă de sârbizare a românilor.

Scrisoarea următoare, ca multe de-acum încolo, denotă nivelul cultural ridicat al țaranului din Babșa. El probează ceea ce aflăm din presa vremii: „*Primum – scrie «Lupta» din Budapesta, I, 1907, nr. 225, p. 6 – din partea «inteligentei» române manuscrise cari ne pun pe gânduri. Oamenii cu carte, învățători, preoți, absolvenți de teologie, cari nu mai puțin de 16 până la 18 ani și-au frecat coatele pe băncile școlii, scriu o limbă românească de te apucă lingoarea citind-o; nici subiect, nici predicat, nici interpuncție, propoziții chilometrice, fără nici un înțeles, din care în zadar ne trudim să scoatem ceva [...]. Scrisorile țaranilor din Banat sunt capodopere pe lângă proza infectă a așa-numitei «inteligente»*“. Mai târziu, „*un fruntaș al vieții noastre publice*“ făcea următoarea constatare în ziarul „*Drapelul*“ de la Lugoj, XIII, 1913, nr. 143 (Supliment), p. 6: „*Am văzut la voi [în Banat] țărani mai culți și mai isteți decât mulți cărturari din alte părți. Dacă i-ai dezbrăca de haina țărănească, nime n-ar crede că sunt țărani*“.

Iar P. Oallde, din cartea căruia, mai sus menționată, am desprins cele două citate, concluzionează la pag. 61: „*Indicatorul principal al avântului și succesului mișcării culturale bănățene pare să fi fost nivelul cultural superior al țărănimii bănățene. Țărani-coriști, țărani-actori, țărani-sculptori, țărani cu o mare pasiune pentru lectură și cu biblioteci personale, țărani-publiciști, pe scurt: țărani-cărturari – iată ipostazele afirmării culturale ale țaranului bănățean din vremea lui «Tăt Bănatu-i fruncea»!*“.

Cărțile nu lipseau nici din casa lui I. Jivcovici, dar o adevărată bibliotecă particulară se putea întâlni la Dumitru Savescu din Babșa. Într-o cameră („soba de la grădină”), cum ne-a mărturisit, cu ani în urmă, fiica lui, Elena Deheleanu din Belinț, avea legătorie de cărți prevăzută cu toate cele necesare. Iarna, împreună cu alți iubitori de carte, se retrăgea aici și, având cultul cărții, executa splendide legături. Am văzut asemenea cărți legate de D. Savescu, care nu sunt cu nimic mai prejos de ce iese azi din atelierele profesioniste.

Timișoara la Rosale dimineața la două oare [Ștampila: 28.V 915]

Iubite Mitre!!

Cu mare bucurie am primit epistola ta asară chiar pe înserat, a fost cam indescifrabilă din cauză că ploia cu găleata și cei care mi-or dat-o n-or baș păzit-o, deci fiind scrisă cu cerusă muierescă s-a toată morcelit. Zici că te-ai bătut cu Vasile, se poate, dar el asta nu mi-a spus-o, că e cu mine aici, în toată ziua mă întâlnesc cu el, așa e departe ca Dora de tine, pardon... Cum te-ai putut lăsa așa iute de ea? Nu ți-am spus că tu n-ai iubit până acum? Că dacă ai iubi-o mi-ai fi scris și de ea ceva, dar tu numa de jandari, adecă de ce ți-a fost frică.

Eu îs în post iar, de ieri de la amiaz până azi la amiaz, și în orele libere îți scriu...

M-am întrerupt că ajungând trei oare e musai să îmi reiau postul. Trecând, iar îți scriu, dar n-am ce, că nu e așa interesantă viața mea cum crezi, totuși, e ceva frumos și când ești în post, a face spațiri cu pușca încărcată în spate, și pășind rar la lumină electrică pe lângă cele înalte ziduri, și oprind pe fiecare, de la general până la cel din urmă vagabond. La moză am văzut duminică doar drame frumoasă și azi iar am de gând să mă duc dacă capăt slobozenie.

Mult mă mir de ce nu-mi scrie cuscru Vasile? Poate s-a mâniat de ceva, spune-i ce-am zis eu: dacă nu-i mânios, să-mi scrie așa: „Cuscre! Eu mă duc la muma tăt cum m-am dus, numa mi-s singur, fără ortaci ect.“. Iar dacă-i mânios, atunci să-mi scrie suduindu-mă de D-zeu, colaci și să mă drăcuie, tot nu m-aș mânia, pentru că mi-a scris. Ai zis că o să ne revedem în curând, dar nu gândi că o să vezi în mine un lucru extraordinar, închipuie-ți a sta în oraș la un colț de uliță, așteptând pe nime, deodată ar apărea o moimă ce seamănă a om, cu o șapcă în cap ce e îndesată până pe urechi, roșie ca gârnatu [granatul], iar în picioare două cișme cât toate zilele de mari târându-le prin pulbăr, după care rămân două urme, ca și când ai trage două lemne groasă după tine.

Alta n-am ce să-ți scriu fără numa să-ți petreci sănătos în arest.

Ioan Jivcovici – Tren divis. Nr. 7

Ers[atx]d[epot] B. H. Temesvar

[P.S.] *Vai! Mai glumim, dar rele zile am ajuns cei de acum oameni. Când vini la mine să-mi aduci un roman. Să-ți spun una ce mi s-a întâmplat între 6 și 9 oare fiind în post. Vin către mine doi regruți tineri de cei care acu or venit, 20 ani, eu îi cunosc unde se duc, la birt, sunt români, eu mă fac acu ungur, să vedem ce o fi. Îi întreb: „Hová mégy?” [„Unde mergi?”]. „Iacă colea“ încurcându-se. „Erégy viszá!“, adecă: „Duci-vă-ț napoi!“ Întoarsără copiii tremurând. După aceea aud pe unul zicând: „Ai văzut? Futu-i mama lui de ungur, că nu ne lasă, să fi fost un român ne-ar fi lăsat“. „Ce să faci? zice celălalt, ni-s în țara ungurească. Ce vrei cu unguru?“*

Timișoara la 6/VI 915

Iubite Mitre,

Îmi pare bine că mi-ai scris și eu iar îți răspund, să vezi cât e de frumos a fi cătană mai ales acu, că eu știu ce-o fi acas, mai rău ca întotdeauna. Noi suntem tot aici în Timișoara și cred că vom mai sta mult. Te fac atent la un lucru, când îmi scrii ferește-te ca de foc de a-mi scrie ceva rău, că toate cărțile câte le căpătăm sunt tare controlate, și închisă, și deschisă.

Eu, așa, cred că sunt tare fericit și să știi că dacă (fie între noi) n-aș avea fată mică nu m-aș mai duce acas. Am un amic, e din Criciova lângă Găvojdia și, crede-mă, atâta îl iubesc de n-am iubit om pe lume. Are o inteligență care între țărani n-am văzut, romane a cetit mai multe decât mine și e grozav la mânie, cu alții nu stă de vorbă fără cu mine, nici chiar cu șargi (?) [indescifrabil], zice că nu-i place de nime. De mai multe ori mi-a povestit viața lui care e plină de aventuri, mi-a fost milă când mi-a spus. A iubit o fată de 16 ani și ea pe el. Dar cum de regulă se întâmplă la aceste lucruri, părinții fetei or căpărit-o [logodit-o] după altul mai bogat, iar el de necaz a prins securea în mâini și l-a omorât pe al lui rival. Să nu crezi că e în stare să mintă. Tribunalul l-a judecat la 10 ani temniță, dar doi i s-au iertat și așa când a fost de 26 ani iar a fost acas, l-or luat cătană la în[an]t[erie], a stat un an și jumătate, s-a bolnăvit de ochi și i-a dat drumul acas, iar acu cu războiul iar e cătană cu mine la tren, e de 32 ani și nu e însurat și spune că nici nu se însoară până-i lumea, că cea pe care a iubit-o după ce s-a dus el în temniță la o jumătate an s-a îmbolnăvit și după 3 luni a fost în pământ, iar el când i-or scris în temniță că e moartă a vrut să se spânzure, dar au fost la timp de l-au scăpat. E tare jalnică istoria lui, pe mine m-au tăiat lacrimile când mi-a povestit-o și, zice, alte muieri nu poate suferi. Îmi povestește câte un capitol din romane care eu nu le cunosc. A sta cu el de vorbă e tare frumos, n-am vreme să-ți mai scriu până altădată, trimite-mi vro carte o doauă dacă vrei.

Te salut, Ioan Jivcovic

Feladó [expeditor, magh.] Zsivkovics Janos Tren divis. Nr. 7 Ers. Dep. B. H. Temesvar

Așadar, iată un roman în embrion! Atragem însă atenția și asupra începutului scrisorii: e vară, muncile agricole sunt în toi, iar *acasă e mai rău ca întotdeauna*, căci majoritatea țăranilor sunt la armată și gospodăriile lor se ruinează. Dar despre lucrul acesta nu trebuie să se scrie, după cum nici situația de pe front nu poate fi relatată întru totul în scrisori. Scrisorile soldaților sunt toate cenzurate. Pe unele cărți poștale am întâlnit ștampila *Zensurient*, iar pe altele scris de mână *Zens*. și semnătura cenzorului.

Timișoara la 15/VI 915

Iubite Mitre,

Îmi pare bine că multe mi-ai promis, dar nu le-ai împl[init]:

1) *Ai zis că vei veni la mine când vei veni la Timișoara, ceea ce n-ai făcut-o și ai stat o zi aproape de stație când ai fost la vizitație.*

2) *Îmi vei trimite foaia în toată săptămâna.*

3) *Îmi vei trimite două rom[ane] din cele mai frumoasă. Și câte nu-mi aduc aminte. Nu știu, cetit-ai pre înțeleptul Socrate, care zice: „Nu făgădui niciodată ceea ce nu poți împlini“?. Iar Anton Pann zice: „Făgădușul e bucuria nărodului.“ Pentru ceea ce mi-ai promis nici nu ți-am mulțămît, după cum vezi mai sus, până atunci când le vei împlini, deci, ca să-ți mulțămesc, îplinește-le. Nu e musai toate, e destul a-mi trimite cărțile. Ce crezi, nu le mai capeți napoi? Nu avea frică, că eu nu per în foc, iar dacă voi peri te duci la mine acas și le iei pe toate.*

Spune-i lu cuscru Vasile că îi mulțămesc foarte pentru epistole; când am vreme îi voi răspunde și când va veni la Timișoara să vină la mine și el ca tine, ceea ce nu cred, ție nu ți-a trebuit mai mult ca cinci minute până la mine, e de tot aproape de stație, te-am așteptat cu cinci cor[oane] care le-am fi păpat noi. Aș fi venit eu la tine, dar m-am temut că vom rătăci amândoi și așa am socotit că mai în grabă ne găsim dacă voi sta eu acas, dar văd că ne-am smintit. Ți-aș scria o mie acum, dar n-am vreme.

Ioan Jivcovici

Feladó Zsivkovics Janos – Tren div. Nr. 7 Ers. D. B. H. Temesvar

Publicația pe care i-o cere I. Jivcovici este „Foaia poporului“ (Sibiu), la care D. Savescu era abonat. O carte poștală din partea administrației, adresată acestuia la 29 decembrie 1915, este grăitoare pentru circulația foii în Banat: „Cu poșta de azi am trimis celor 4 abonați noi câștigați de D-voastră 4 n[ume]ri de probă [...]. Catalog nu Vă putem trimite având foarte puține cărți deoarece de când cu izbucnirea războiului nu mai primim nimic de dincolo.“

[Ștampila: 7 iulie 915]

Iubite Mitre!!

O să începi luna de miere și o viață nouă care nu baș știi cum e, de aceea o să-ți dau puține sfaturi, dar nu le lua în serios.

„Muierii tale nu-i încredința ascunsele tale, că cu acelea te stăpânește“, aceasta a zis-o Esop și e adevăr.

Iubește-o, dar să nu știe ea că o iubești, că dacă vede că te prăpăz[i] după ea, și ea se prăpădește după altul. Fără o amantă să nu te laș[i], că dacă n-ai tu una, va avea ea doi, pentru că așa a lăsat D-zeu sau cine.

Samnă-ți bine ce ți-am scris din Peci [Pécs], și grăiesc adevărul ăsta... Mi-o vei spune când vei fi în vârsta ce-s eu acu.

Duminecă am cercetat orașu tot și-am venit la convingerea că e mai frumos ca Timișoara.

O să-ți scriu ceva, dar fie între noi orice-ți scriu (dar cată mai jos). Duminecă seara când am venit din oraș, mi-nchipuiam venind că acum și eu îs domn. Ajungând în băracă, mă apuc (dar să nu mă râzi) să imitez pe M. Eminescu – umplu o coală de păpir [germ. Papier „hârtie“], atunci dau să-mi cetesc poezia, ici nu-l bine, coreg, colea mai bine ar fi așa, iar coreg, la sfârșitu ștrofii ar fi bun mai jelos, dreg, și așa mai departe cu coresu, până când am mânjit-o de nu s-a mai cunoscut, și cine știe cât aș fi morcelit dacă nu mi-ar fi venit în gând proverbul: „Nu te apuca de ceea ce nu te pricepi“. Am rupt-o iute și m-am culcat visând cele petrecute ziua:

Cum m-am culcat cu una la copilărai [germ. Kupplerei „bordel“], mândră, ai avut drept că omul când are bani și mai bine e, dar când iubești, nu, să te bată Dumnezeu dacă spuni ceva din cartea asta.

Ioan Jivcovici

Feladó Zs. J. Tren D. Nr. 7 Ers. D. B. H. Temesvar

Săcălaz la 13/VIII 915

Iubite Mitre!

„Ah! Aș fi cel mai fericit om din lume dacă aș fi mai puțin trist“, cum a zis Werter către pretenul lui. Iar îs în Săcălaz de una săptămână, dar nu mă simt destul de bine, în cvartir îs la alt neamț, dar nu tot la acela care am fost. Am făcut fel de fel de cunoștințe, soțietate n-am găsit încă, am cercetat pe Dr. avocat, mi se pare că ți-am spus când am fost acas, cel care am fost nainte la el în cvartir. Am sub mine trei țivili. Închipuie-ți că sună mai șod decât un șuștăr[germ.Schuster ”pantofar“], un covaci [magh. kovacs ”fie-rar“] și un bărbir [germ. Barbier ”frizer“] la un loc cu mine, și, după cum se știe, totdeauna maistorii sunt cei mai stricați. Doamne, Mitre, ce comedie făc seara la b[irt], iar eu neavând ce să fac mă amestec între ei și atâta mă frământă, de când să plec acas de-abia mă duc (fie între noi). După cum vezi, n-avem atâta de lucru, dar tot mi-i pagubă tare

după Timișoara, altcum era acolo. Da' ce atâta vorbă! Scrie-mi și tu mie ce mai faci. Am auzit că vrei să te însori, adevărat? Mitru lu Luță însurat... șod [magh. sod „caraghios“] lucru de tot. Scrie-mi pe cine ai și, cum zice popa, de voie sau fără voie? Dar să nu mă minți, că eu te cunosc pe scris când minți. Poți să te logodești dar, ceea ce nu cred că se poate, nu face nunta până vin eu acas, sau dacă nu se poate altcum, cel puțin scrie-mi când îți va fi nunta și ce lăutaș[i] ai, iar după nuntă mai curios mi-s să-ți știu cum ți-ai petrecut luna de miere. Dacă vrei să-mi scrii, capătă-ți de undeva vro 10 cr[eițari] și cumpără-ți vro 20 d[ă]r[ăbe] de tăburi posta și-mi scrie în ele, că de timbru nu mai e de lipsă. Mi se pare că ai fost bolnav până am fost eu acas. Mai trecutu-ț-o? Și eu îs cam acu, dar cam puțin. Advocatul de care ți-am scris mai sus mi-a promis că, când merge la Timișoara, mi-aduce niște cărți, de cumva nu ș-o uita. Pe mine mă bat gândurile să mă duc la marș [pe front] de bunăvoie. Ce zici, fi-o bine?

Tu acas petrece-ți bine/ Că ai cu cine./ Iar eu aici oi petrece cum oi ști/ Și tu la nime nu vorbi.

Ioan Jivcovici

K. u. k. Train Division Nr. 7 B. H. III Zug Szakálház

[Stampila: 23 aug. 1915]

O să-ți scriu cum scrie toți că nu-s domn.

Dată din 22 august de la mine cu numele Ioan Jivcovici. Iată prin această carte îți trimit multă dorită și fericită sănătate ție și la toate neamurile mele. Mai departe îți voi scrie o zi din viața mea de aici, iar tu de cumva vei căpăta epistola scrie-mi.

În 18 august era ziua nașterii și totodată și încoronării maiestății, am avut mare sărbătoare. De sara ni s-a cetit în befel că, curați ca niciodată, avem să mergem cu toții la biserică, cum ne-am și dus, se înțelege, iar după comandă, nu ca acas. Ajunși ne-am așezat cu mare pietate în scaune. După puțin se dede signalul prin un clopoțel că se începe slujba. Mai întâi începu popa, D-zeu îl știe ce-a zis, gospodi pominiu sau ce , că eu în loc de a asculta la slujbă admiram ofițerii, care erau ceva mai nainte alătura de noi, între el era și Oberlaintu nostru, un om tânăr cam la 28 ani și de o frumusețe rară. Ți-a- duci aminte (mi se pare că ți-am vorbit despre un oarecare general ce e în Timișoara și că a trecut cam des pe lângă căsarma noastră călări, el și fata sa). Oberlaintu ce îți vorbii mai sus nu era al nostru atunci, de aceea nici nu m-am interesat de el, dar totuși am observat că nu era o dată ca să nu fie el în poartă ca să salute pe general. Nu am dat atenție la acest fapt, dar azi, cu prilejul serbării, spre mirare, am văzut că el e amoretat la nebulie de fata generalului și, cred, și ea de el, că altcum ce ar fi căutat ea la biserică în Săcălaz; venise cu o jumătate ceas mai nainte până a nu se începe slujba, s-a așezat într-o bancă lângă altari, iar cum a stat e mai uimitor: capul l-a lăsat pe pept, galbină ca ceara și fără să se miște sta, îmbrăcată în negru din cap

până în picioare (așa mi-am închipuit eu, că e regina reginelor și-și plânge soțul ce e dus în război și nu știe de el). Dacă aș fi, iub[ite] Mitre, un Bolintineanu, aș face un roman care ar stoarce lacrimi și din ochii celui mai inimos om. Eu mă uitam la ea ca bou la poarta noauă. Arunc ochii la Oberlaint]. D-zeule, acest om moare; și era de o paloare [ca] mort. Se vede că I-au observat ai lui colegi, că îi și văzui sculându-se doi și-I rugară să meargă afară, că, ziceau ei, de lumini i s-a făcut rău. S-or dus, m-arunc ochii la ea, sta tot în poziția ce a fost la început. Peste puțin ridică capu și șoptește la doauă doamne ce erau lângă ea nu știu ce. Se sculară și plecară, le văzui că se urcă în pod, unde cânta o doamnă acompaneată de orgă, puțină vorbă fu între ea și cea care cânta, dar văzui că cântăreața o rugă să o înlocuiască, după mult rugat se puse la strană cam tremurând, îi deteră un păhar de apă ca să se mai liniștească. În vremea aceea ajunse și oberlaintu, se așeză pe scaun la locu-i, pe deplin liniștit, și asculta slujba, cântă popa puțin și tăcu. Dar D-zeule Doamne!... ce-i asta?... ce glas dumnezeiesc!... Îți jur, iubite Mitre, că m-or scăpat lacrimile, mă uit la oberlaint, acuș roșu, acuș galbin, și se uita în toate laturile ca un om nebun, deodată sări brusc în picioare și fărâ ca să-și ia adio de la ai lui colegi ieși afară și fecioru care îi înșală calu după el. Peste puțin a fost gata și slujba, am ieșit din biserică, m-am dus acas, am luat șaica [gamela] și mă duc să capăt menajie [germ. Menage „porție de mâncare“], că gândeam că acu trebuie să fie ceva bun, că e ziua lu împăratu, cum am căpătat și vin o ½ l. La menajie mă întâlnesc cu curătoru [ordonanța] lui care îmi spune că stăpânu i s-a dus în goana calului cătră Timișoara și nu crede că o să se întoarcă până a doaua zi dimineața. Da'... mă gândii că ea s-a dus când am ieșit de la biserică. Ce s-a petrecut în sufletul meu vei înțelege, iubite Mitre!... Am mâncat menajia, mi-am băut porția de vin, după aceea m-am dus la birt, unde singur-singurel am mai băut 1 l. și în sănătatea... nu știu cui...

[finalul, de la „Mitre!...“, este scris pe un bilețel, fiindcă hârtia de scrisoare se terminase].

K. u. k. Jiv. I. Train Divis Nr. 7 B. H. Temesvár Szakálház.

Timișoara la 22 sept. 915

Iubite Mitre!!

Azi am primit o epistolă de la tine, cea din 28 august, adecă un tábori. Zici că urăști muierile, ceea ce nu-mi vine a crede, eu din contră... Ce te-a făcut să le urăști? Scrie-mi sau vină la lucru la Timișoara și vom vorbi multe, că mi-s mai în Săcălaz, acolo ce-i drept lucru mai ușor. Dar mie după cum mă știi îmi place la oraș, mai ales că acu sunt frai [germ. frei „liber“], afară de ziua când pic în slujbă. Azi, pe când îți scriu, mi-s beraiceag [germ. Bereitschaft „detașament de poliție“, „patrulă“, aici „sentinelă“], mi-or dat în stăpânire 15 ruși și mi-or poruncit

când vrea vreunul să fugă să-l împușc și eu n-am nici un plumb în pușcă, șod, nu-i așa?

Iubite! Poate că vei fi băgat de seamă că pe când eram acas tare îmi plăcea să stau de vorbă cu tine, dar una nu mi-o plăcut, pentru că n-ai fost și nu ești sincer, adecă să nu ascunzi de mine nimic pentru că eu din fire sunt cam curios, cum și știi. Deci fii-mi credincios și vom fi prieteni adevărați. Cum stau eu acu nu știu cum să-ți scriu, pe dinafară îs cătană și atâta-i tot. Dar înluntru numai D-zeu știe ce am, și acel ce-i nu se va duce până voi respira. Ce mi-i mai urât aici e că mi-s tot între proști, dar n-am ce să fac, că de aici e imposibil de a scăpa până când va vrea D-zeu. Măine am de gând ca în oarele libere să cercetez târgu. Tu! cu însurătoarea te [ta] nu mi-ai scris nimic, ce-i de nou? Am fost într-o sară la tata la stație cu gândul ca să mă întâlnesc cu tine, tu n-ai fost acolo, atunci eu de necaz am luat tramvaiu până la Fabric, acolo (dar fie între noi) m-am băgat la un birt și... găci ce am făcut? Întorcându-mă napoi, m-am făcut ingineri de drumuri. Mi-a părut tare rău când mi-ai scris în Săcălaz o epistolă, zicând că am gătat banii, dar te-am iertat deloc [imediat] socotind că ești copil până acu. În cea de azi mi-ai scris că urăști, poate fi, dar eu mă tem că peste o săptămână sau două îmi vei scria că mori după cutare sau cutare, nu te supăra, dar e adevărat. Știi ce tare mi-ar plăcea să fii cu tine la un loc, dar aici sau [la] Lugos. Scrie-mi ce mai fac ale mele, dar nu le spune ce îți scriu.

Te las cu D-zeu să-ți ajute și mic atât cât te iubesc.

Ioan Jivcovici – K. u. k. Train divis. Nr. 7 Ers. Dep. B. H. Temesvar

„Ale mele“ sunt soția și fiica. Rezultă din scrisoare că și tatăl său era mobilizat. Același lucru reieșea și din poezia lui D. Savescu publicată la început: părinții, alături de copii, îngroșau rândurile armatei austro-ungare.

Din această perioadă datează și scrisoarea următoare, trimisă din Slovacia ”stimatului econom“ „, [țăran] D. Savescu de către un alt consătean: Ioan Jivan (Zsiván János):

Dată Liptónjvár IX/24 [915]

Iubite Mitre!

Prin puținele cuvinte îți fac de cunoscut căci eu am ajuns duminică sara în Liptónjvár, dar când am ajuns nu am mai putut de frig până la școală, căci pre aicea îi neauă mare ca la Botez. Aicea nu auzi vorbă românească nicidecum, ci toți vorbesc toțește [slovăcește] și noi alții nu putem nicidecum să-i pricepem. Mitre, să faci bine să-mi scrii ce, cum vă aflați acasă.

Îți doresc sănătate și la toți ai tăi din casă.

Ioan Jivan // Zsiván János m. kir. I evi erdőöri szaris (?) Eobás (?) Liptónjvár

Să ne întoarcem însă la sfătosul Ioan Jivcovi:

[Ștampila: 24 nov. 91?]

Iubite Mitre!!

Cum mai trăiești? M-ai uitat? Eu cred că ți-am voit destul bine. În ce chip nu-mi mai scrii? Ești mânios de ceva? Sau nu știi cum să mai zic, de nu mai primesc nici o epistolă de la tine. Zic, dar iar mă suc, acu e vară [a se observa ironia] și e păcat a-ți pierde vremea a scria nu știi cui. Am avut de gând a-ți trimete o fotografie, dar mi-a furat-o un bărbiri. E gelos de ea. Trebuie să știi că acum nu mai sunt așa strâns ca astă- iarnă, sunt aproape patru luni de când cutrier orașul în lung și în lat; de moză m-am scârbit de tot, așa îmi închipui că acelea sunt prostii copilărești și e chiar adevăr. Eu plăcere mai mare am a mă preumbla sara prin parc, gândindu-mă la trecut. Într-o sară mă preumblam ca de obicei, ajung la o bancă, mă așez pe ea, dar șezând atâtea gânduri m-or ajuns de m-am și uitat unde sunt și în ce situație; deodată mă trezesc apucat de ochi pe la spate de doauă mâni, vreau să mă întorc, dar nu mă pot, că mă ținea aspru, după câțva smâiceală mă lasă, dar când mă întorc e 30 pași depărtare de mine. Cine să fie acela? mă gândesc eu. Mă aplec jos, mă uit pe sub tufe, aha! acum știu, mă pun iar pe bancă și, crede-mă, lacrimile m-or scăpat, când m-am adus aminte în ce situație sînt [sic!] și că nu-s liber.

Îs curios să fim de față între patru ochi. Oare care dintre noi ar avea mai multe secreturi de povestit? Cred eu!! și, cred, secreturi vor fi pentru mine cât voi trăi.

Îmi place să-ți scriu că parecă îmi mai răsfîr năcazu, deși nu am așa mare năcaz, fără dorul de casă, dar una te rog, cum am scris și lu cuscru Vasile lu Truiu: scrisorile nu le arăta sau le da să le cetească nime. Că eu, cum mă știi, când sunt tare iritat vorbesc și scriu cam tot prostii. Și mă tem de vrun a[c]cident. Altcum, de vei fi credincios și sincer, vei afla de la mine o istorie de care n-ai mai auzit și cetit de când ești, pe cât de comică atât de tragică.

*Păsărică mitutică,
Vin' la min', nu-ți fie frică.
Zboară tot din pom în pom,
Fă-mă și pe mine domn,
Ca să umblu țările,
Prin toate orașele,
La toate hotelurile
Să întru-n căntălări,
mă pun ș-acolo să scrii
Zău, cum vezi, tot la prostii.*

Culese din gura lu Ioan mincinosu în Timișoara.

Ți-aș mai scrie multe, dar n-am păpir și n-aș vrea să dau banii pentru a scrie nărozii de aceste, că eu alta n-am ce să-ți scriu.

Te salut, Ioan

Când îmi scrii, scrie-mi numele ungurește, că cei care ne-o dau nu știu ceti românește, o dau altora.

Felado Zsivkovics Janos – Trainersatzdepot Nr. 15 Ers. m. Pecs

Pecs la 12/XII 915

Moment după ce primii epistola de la tine o tulii la mozi unde am văzut o dramă care nu o voi uita. Îmi faci bucurie scriindu-mi, știi că ți-am mai spus că te compățimesc. Doauă epistole am căpătat de la tine, cea cu Recașu și cea din 7. Eu câte ți-am [trimis] nu știu. Acu mi-i tare greu, m-a trântit un cal și-s puțin bolnav, am fost la medic, mi-a dat 5 zile libertate, adecă să nu mai călăresc, e frumos a călări, dar e foarte greu, n-ar mai fi! Multe lucruri ar fi bune să nu fie, cum e și la mine cătănia, dar pardon! mie-mi place, dar nu te spăria că se poate să nu rămâni cătană (încurcătura). Scrie-mi cât de des, dar numele meu ungurește, că cei de ici nu știu ceti rom[ânește].

Te sărut cu foc, Ioan.

[pe verso] *Am niște junghiuri care puțin mă chinuie, am răcit puțin, dar nu-i bai, iar mă vindec dacî va vrea D-zeu și tu fii sănătos, cupa mi-i nainte și nu mai văd să-ți scriu [îndescifr.] fură de foame. Scrie-mi ce-i nou.*

I.J. k. m. k. Trainersatz Dep. Nr. 15 Pecs

Următoarea scrisoare este destul de relevantă; în primul rând, pentru nivelul foarte scăzut de trăire a religiozității la români. Cât despre hotărârea lui I. J. de a pleca voluntar în război și deci spre moarte, ea nu reflectă nici pe departe atitudinea bănașenilor față de o cauză pe care n-o îmbrățișau. Dimpotrivă, stând de vorbă cu participanți la „bătaia mare“, ei ne-au relatat cum căutau să evite acest război: cădeau de bunăvoie prizonieri în mâna inamicului, dezertau din armată, își provocau fel de fel de boli și leziuni, introducându-și „țâmpor“ (sulf) în urechi, punându-și „săricică“ (șoricioaică) la coada ochiului, bând zeamă de tutun, autorânindu-se și avivându-și rănile cu petrol, moare, „vizicator“ (vezicătoare), spânz sau zahăr cu scuipat (își făceau o gaură în picior sau în mână cu sula, apoi cu un pai de secară introduceau substanța respectivă); alții își băgau în încălțăminte boabe de porumb. E de la sine înțeles că mulți au murit în urma acestor nesăbuinte, atunci sau mai târziu, iar alții, îndată ce s-a descoperit înșelăciunea, au fost executați pe loc.

Pecs la 21/XII 915

Dragă Mitre!

Speram că o să fiu pre Crăciun acas, dar acum nu se poate. Văzând că și așa nu o să stau mult, m-am arătat de voie și ca răsplată am căpătat doauă cor[ioane]

de la ober-laintu. Ce-a vrea D-zeu! Ce-s doauă cor[oaane] pentru mine! Știi tu, dar decât nimic mai bun atâta. O să mă opresc în Laibak, de unde dacă voi avea vreme îți voi scrie. Îs tare curios să văd războiu. Și mi-i șod și mie că încă n-am început a fi pios până acu, ceea ce e primul lucru la cei care merg în bătaie. Și ar trebui... dar iar mă suc (fîe între noi)... vrusăi să-ți scriu, dar prea mare lucru, deci las' dă știu numai eu. M-am rugat la D-zeu ca să-mi dea... (cetește mai jos) asta în toată noaptea când n-am dormit. Închipuie-ți, nu e destul de prost lucru ce am cerut? Ce am cerut eu dacă vrei să capeți trebuie să te rogi de celălalt și asta zic să nu o faci. Adu-ți aminte sfaturile ce ți-am dat în o epistolă, nu mi-aduc aminte în care; urmează-le și vei vedea că n-am zis rău. La această epistolă sigur să-mi răspunzi, dar când vei căpăta adresa viitoare, de cumva nu voi ajunge în împărăția cer... pardon! a iadului. Nu mai am ce să-ți scriu, decât rămas bun și la Crăciun caută și, dacă vă întâlniți tu, cuscru Vasile și Trifu lu Ghecea, închinați câte un păhar și în sănătatea mea. spune-le că eu am zis așa.

Lumea e îndărăt. Dea D-zeu să se întoarcă pe față, dar cum va întoarce-o D-zeu când scrie oamenii de aceste lucruri ca mine! Să nu arăți această epistolă la nime. Adio și de voi muri nu mă uita, că eu mă voi ruga de D-zeu...

Să fii june! Când m-am trezit noaptea m-am rugat de D-zeu să-mi aducă pe care o iubesc lângă mine. Este că mi-s prost? De aceste lucruri dă D-zeu? Fii sănătos!

Nu uita toate ce ai vorbit cu mine și ți-am scris. Și părintele mi-a scris că acu mi se dă ocasiunea să văd toate gratuit.

Ioan te sărută!

Feladó [expeditor] Zs. J. Trainersatz Dep. Nr. 15 Pecs

Pe plic: După ce ți-am prins-o a venit teleg. să plecăm.

Scrisă în 27/XII 915

Dragă Mitre!!

Nu o duc rău până acu; unde sunt nu e iertat a scrie. Foarte multe ți-aș scrie, dar nu mă ajută mintea îndeajuns. Căpătăm vin în toată ziua cât ne trebuie, dohan și țigări îndeajuns. În moză mi-s și ziua și noaptea, văd lucruri de care mă cutremur. Serios. Mie îmi plac toate. Spune-mi tu, nu se potrivește zicala: „Ploaie cu furci de fer și bănci [bancnote] de zece“? Ba pot să zic că e drept. Altcum, tot omu dorește fericita pace. Nu mă uita, se poate să nu ne mai întâlnim, asta nu mi-ar plăcea. Ioan

[Pe margine] Să nu-mi scrii până eu îți spun. Ni-s în [indescifr.] și servus, salutare de la mine.

I. J. k. u.k. Etappen – Train – Gruppen – Kommando 7./13
Mannschaftsersatzabteilung Feldpost 330

2/I 916 st[il] n[ou]

Măi Mitre!

Ai fost la asentare [recrutare]? Nu! No-apoi atunci de ce nu-mi scrii? Sunt trei săptămâni de când n-am primit nici o epistolă. Așa mi se dă că nu-i mai nime acas. Scrie-mi rămas-a cuscru Vasile cătană și mai care or rămas? Cum o mai mâni? Stai tot la acea idee în care ai fost? Eu, cum mă știi, nu m-am mai schimbat, puțin mi-s mai serios și pios, nu râde, dar îți grăiesc adevărul. E frumos a călători prin locuri necunoscute, dar în petrecere și a fi liber. Mi se pare că toți cei sănătoși vom trece la înt[an]ț[erie]. De va fi acest lucru în adevăr, am și puțină bucurie, sperând că voi ajunge, de sine înțeles rugându-mă, la al 8-lea regiment de honvezi, ce e în Lugos, atunci ne vom duce la mozi amândoi, ce zici? N-ar fi rău, dar nu lua în serios speranțe proaste. Altcum, ce mi se va întâmpla îți voi scrie și așa de ghes cum tu mie. Departe suntem, Mitre, unul de altu; cine știe când ne vom mai întâlni – aceasta să mi-o spuî tu mie, atunci ai fi tare. Când vei primi această epistolă, la moment să-mi scrii primit-ai și altele, ca să știu cât să îndrăznesc a scrie. Scrie-mi și cum îți petreci sărbătorile? Că eu iar îți voi scrie. Așa mi s-a urât de atâta zgomot ce e și foarte doresc liniștea, dar cine e în stare a o da? Adio! și nu mă uita.

Ioan... de... Jivcovici

Ha, ha, ha... 2/I 916 st. n.

Așa să-mi scrii numele: Zsivkovics János, altcum nu o pot căpăta

K. u. k. Etappen. Train

22/I 916

Dragă Mitre!

Ajungând la loc în vreme de 28 zile, moment mi-am adus aminte de tine. Prin pronia lui D-zeu am un loc care în prezent cred că foarte puțini îl au. E grozav când auzi tunurile bubuind. Cum ți-am mai scris, văd lucruri de care mă îngrozesc, dar îmi fac și un fel de plăcere. Cum spusei, trec obuzurile de tun în altă direcțiune, iar de pușcă nu mi-i frică nimic, adecă de ea mi-i și mai, când căpătăm poruncă a le curăți de rugină. Scrie-mi cum te afli. Rămas-ai căt[ană]? Și ce e mai nou la noi în sat? Acum îți voi scrie regulat, fiind la loc. E curios că în ziua mea am roculiit [recrutat], în ziua mea am fost aici, în ziua mea doar oi fi acas, ce zic? I.

Jivcovici I. k. u. k. Geb. Telef. abt. Nr. 3 Feldpost 78

5/II 916

Dragă Mitre, îmi pare bine că mi-ai scris. Scrie-mi cât de des. Azi-diminează am căpătat-o. Se vede că o grăbit foarte. Ai rămas cătană, foarte corect, acu ai dat de năbunu. Eu, întorcând napoi acas, dacă o fî vreodată, cred că voi fi foarte serios. M-am mutat la alt feldpost, pentru că așa-i mintea, ici e rău, colea mai bine, până nimeri. Ce-i drept, am locul cel mai bun, dar e cam primejdios. Grozav

173

e când auzi tunurile bubuind. Te duci la Lugoj, du-te și la moză și mergând cu cuscru Vasile, spune-i să-mi scrie și el. Cartea am început a o ceti și am lăsat[-o], că am gândit că nu-i bună, o are Ioan lu Boambă. Nu știu, scrisu-ți-am că la moză în Laibak am văzut pe S[h]erlok Holmes, așa cum îl descrie cărțile. Neavând loc mai mult, îți zic adio. Scrie-mi.

Ioan

Pe verso: Rog trimite-mi cartea și-ți voi fi recunoscător, alta măcar.

K. u. k. Zs. J. Geb. Tel. Ab. Nr. 3 Feldpost 78

10/II 916

Dragă Mitre!!

Trebuie să știi că totdeauna când am timp îți voi scrie. Scrie-mi și tu mie toate noutățile de pe la noi. Pe aici nu sunt prea multe, războiul îl știe macăr cine și din închipuire cum e. De învins cred că ai noștri vor învinge și aici. dușmanul se ferbe tare și ai noștri numa stau și privesc a lor prostie. Mare rol joacă aeroplanelle în acest război, infanteria are primul rol alături de artilerie, al doilea sunt ele. E grozav războiul, dar puțin și plăcut, mi-ar plăcea ca să am atâta inteligență ca să-ți descriu puterea și uriciunea ce e în obuzuri când ecsplodează, la care mă desfățez de-aproape privindu-le cam zilnic.

Dragă Mitre, scrie-mi cum e vremea pe la noi, că aici de alaltăsară s-a pornit un potop de zăpadă și de-abia acu a stat. Ai fost la Lugos? Cum ți-ai petrecut? Scrie-mi tot ce gândești că îmi face plăcere și dacă e cu puțință trimite-mi o carte și-ți voi răsplăti după puțință, ard de dorul de-a ceti, am destulă vreme, mai multă ca acas, plăcere găsește omul și aici în multe, eu am găsit-o în a strânge cr[ei]țari], adecă bani albi pentru zile negre, și mai altele care ți le voi descrie altă dată. Te las de astă dată, adio!

Și nu mă uita, Ioan Jivcovici

I. J. K. u. k. Gebirgs Telef. Abt. Nr. 3 Feldpost 78

19/II 916

Dragă Mitre!!

Mi-ai promis în epistola din rândul trecut că o să-mi scrii petrecerea de la Lugos, până acu n-am primit nimic din cele făgăduite, deci nu uita a-mi scrie. Scrie-mi cât de des, mai ales că nu te costează timbru. Una te rog, știu că e cu puțință, trimite-mi o carte, am destulă vreme de cetit, dar n-am ce, și foaia, după ce o cetești tu trimite-mi un număr sau două, fii sigur că le voi căpăta. Am auzit că ceacea covaciu a venit acas pentru totdeauna, scrie-mi ce povestește și din ce cauză e acas. Eu o duc bine până acu, sunt foarte iritat, mi se pare că ți-am mai amintit, e foarte urât și groaznic războiul când auzi și vezi obuzurile de tun, prima oară ți-i frică, dar auzindu-le des te dedai, crede-mă. În-tr-o zi am văzut niște feciori care sunt cu mine spălându-și hainele. Deodată începură niște ujuitori de gândeai că e ultima zi a lumii. Unul dintre ei se sculă ridicând mâinile în sus

imitând pe cel care prinde lopta [mingea], dar lopta din norocire fiind lovită prea tare a trecut peste noi și s-a oprit ca la trei sute pași într-un cleanț de piatră făcându-l fărâmi, iar omul nost tot cu mânilor în sus începu a-i sudui (se înțelege, în glumă) pe cei care dau lopta, că nu sunt meșteri în a zvrâli. De aci poți să-ți iai puțin ce viață duce o cătană pe câmpul de luptă, dar e răsplătit foarte când capătă mâncarea; care e destul de bună: dimineața cafă, la amiază zupă cu carne, la patru oare iar cafă, după care la jumătate oară urmează tei [germ. Tee „ceai“] cu rum, ldl., una jumătate l. răchie la săptămână, jumătate litră vin în toată ziua, e binișor, așa-i? De aeroplane mi-i mai urât când le văd. Scrie-mi primit-ai această epistolă prin care îți poftesc fericire. Adio!

Ioan Jivcovicî – K. u. k. J. I. Geb. Tel. Ab. Nr. 3 Feldpost 78

29 februarie 1916

Dragă Mitre!

Nu mi-ai [scris] cel puțin de 10 zile, deci dacă ai timp, mai scrie-mi, că ce-ai pățit la Lugos nu mi-ai mai scris. Eu îmi petrec și aici de minune. Acu mi-am adus aminte să-ți scriu că venind aici, adevă în război, m-am oprit în un oraș și am stat 30 de zile și în fiecare seară eram la moză unde s-a întâmplat de am văzut de două ori pe detectiv[vul] S[h]erlok Holmes, care dramă nu o voi uita, apoi ale mele aventuri și mai interesante care ți le voi povesti dacă voi veni acas, de multe ori am mâncat și beut domnește și fără a plăti nimic. Zău.

Ioan Jivcovicî – Zs. J. K. u. k. Gebings Tel. Ab. Nr. 3 Feldpost 78

[Granița Italiei la 13/III 916]

Dragă Mitre!

Acu să știi că trăiesc mai bine decât tine, nu fi năcăjit nimic, îți spun că am făcut o inventație, și știi ce? În toată ziua dăm la cai și tărițe, iară eu știi ce fac? Le bag în zupă și le mănă eu. Minții mai sus, am văzut pre alții, deci de foame nu voi mai trage rău. Fericire, așa-i? Mai scrie-mi câteodată, nu mă uita, fii fericit, nu dispera niciodată, că nu ai pentru ce, asta eu ți-o spun. Foarte rău e acu, trebuie să știi că numai în D-zeu e speranță, în altcineva nu. Te sărută Ioan.

Granița Italiei la 13/III 916

Zs. J. k. u. k. Geb. Tel. Ab. Nr. 3 Feldpost 78

24/III 916

Dragă Mitre! Azi am primit foaia ce mi-ai trimis-o. Așadar, tot mai gândești la mine, îți mulțămesc foarte, trimite-mi și numărul următor, mă interesează „De sub patrafir“ sau Ghiță Păltineanu din Livadia de sus. Ieri ți-am mai trimis o epistolă în care ți-am spus ce m-ai întrebat, scrie-mi primit-o-ai? și, estă, ești mânios? sper că nu. În ziua de 20-lea l. c. a fost un foc de artilerie de care nu s-a mai pomenit, urmându-l puștile și atac cu baioneta, ai noștri sunt mai tari, avem destui prinsoneri iteleni, i-am văzut. Salutare, Ioan.

Ab[sender] Zsivkovics Ioan – K. u. k. Geb. Tel. Ab. 3 Feldpost 78
D-lui Dimitrie Savescu Nr. 63 Babșa v. p. Kiszetö Temes vármegye (Ung.)

24/III 916

Dragă Mitre!

Azi am primit de la tine două epistole și în amândouă m-ai întrebat cum am văzut pe Șerloc (curios). Îți spun adevărat că nu l-am văzut, am pus-o de la mine, pentru a te ațâța să-mi scrii (?) Întrebarea despre ofițerii nemți, nu-i adevărat. Cred că ai noștri vor învinge. Eu sunt la telefon. (Macar să nu ai, Dracu tot nu te ia.) Vizitație nu dori!... Întrebarea că de ce ai fi bun (ca și mine, de nimic). Vremea e bună, după cum ți-am mai scris, pică furci de fer și bănci de zece, dar băncile nu se mai văd că-i mare neaua. Până aci ți-am răspuns, gândesc, la toate întrebările (gândesc). Te-aș întreba și eu, pe cine ai? Eu o mân și îmi petrec bine până acu, în toată noaptea visez pâne, iar dimineața sculân-du-mă împărtășesc visul la ai mei colegi și râd cu plăcere de năcazul lor. Nu te supăra pe Ioan.

De la Jivcovici lui M. Savescu

28/I 916

Dragă Mitre !

Azi am primit epistola în care a fost și foaia, care în jumătate oară am trecut peste ea. Zice că se pregătesc italienii de atac, se poate, ai noștri sunt pregătiți. Cred că a fost acel atac în ziua de 19 și 20, și ziua și noaptea, dar proștii de ei așa s-or șupit de tare, de-or trecut preste noi rămând prinsoneri. M-a interesat tare foaia, deci nu mi-o întrerupe, trimite-mi-o mai departe și-ți voi mulțami. Ți-am mai scris că în cauza războiului vei primi vești de la mine înainte de foaie, de sine înțeles ce-i de aici numa. Rămâi sănătos. Și-mi mai scrie.

Ioan

D-lui Mitru Savescu

Zsivkovics János

Nr. 63 Babșa, p. Kiszetö, Temes, Ung.

K. u. k. Geb. Tel. Ab. Nr. 3 Feldpost 78

28/III 916

Dragă Mitre!

A sosit primăvara și aici și cu ea cred că și lucrul se va începe. Foc tare a fost de trei ori de când sunt eu aici. Îmi place când e a-l privi, dar să fii și eu între cei ce iau parte la el nu prea. În ziua de noauăsprezece și douăzeci, a fost puternic ziua și noaptea și eu din norocire atunci n-am avut a mă apropia de el și dacă mă crezi nu am dormit nimic, am luat oceanul de al meu zugfîrăr [germ. Zugführer „plutonier“] cu care sunt per tu, m-am suit în deal și de acolo priveam drama sângeroasă. Mitre, ai fost la moză și știi cum tremuri când vezi senzaționale lucruri. Așa-mi închipuiam eu, că sunt la moză, în care văd o dramă în 40 de acte. Deoarece sunt la telefon, vei primi noi vești de la mine nainte de foi, de sine înțeles ce e iertat în această cauză, să nu crezi că scriu minciună. Ioan

Foaia am primit-o.

J. I. K. u. k. Geb. Tel. Ab. 3 Feldpost 78

Un alt prieten – George (Gică) Haiduc „din comuna Gruny“ – îi scrie lui D. Savescu, în 19 aprilie 1916, din Galiția, fără nici o încredere în viitor: *Eu prin carte vreau să mai vorbesc, căci față cu față până îi lumea nu ne mai întâlnim.*“

27 /IV 916

Dragă Mitre!

Nu știu cum căpătați voi cărțile de la mine, eu aici regulat, în trei zile după expedare le capăt, azi am primit a ta cea scrisă în ziua Învierii. Te rog nu mă mai chinui cu așa epistole... Ieri, spre marea mea uimire, am fost numit prima oară în viața mea „bătrânule“ și știi cum? să-ți spun. Mergeam pe o coastă pentru a întinde linia de telefon, ținând calul de frâu; trist și gândind acas pășeam foarte încet, pentru că numa măi un ortac aveam cu mine. și fără comandant. Cam la jumătate cale mă întâlnesc cu un turc din Bosnia, nu-l duce năbunu în drumu-i, ci, oprindu-se, a zis: „Stari! Colico imaș sat?“ (adecă: „Bătrânule, câte ceasuri sunt?“). M-a prins mirarea, m-am oprit și mă uit la el ca nebun. În locu-mi i-a răspuns ortacu-mi. Mulțămind și-a căutat de drum, după aceea am plecat și noi, ne-am împlinit porunca dată și am întors înapoi. Venind mă gândeam de ce m-a numit acest om așa. Mi-am zis, poate că are drept, cum eram neras, netuns. Ajungând acas, cum am fost căpătat una l. vin pe două zile, l-am băut tot o dată. Cerând o oglindă de la unu, am început a mă pipăi peste tot obrazu, iar căutând în cap, i-am dat drept omului, pentru că am găsit destui peri albi, așadară a avut drept.

Sara fiind cam amețit m-am culcat, mi-e culcușu într-un pod, iar dinjos [indescifrabil] sunt cai, cam pe la două oare p[ost] m[eridian] n[oaptea] [sic!] m-am deșteptat de un puternic duel de artilerie, urmând atac cu baioneta de amândouă părțile, fiind foarte dese pocniturele și de tun ca de pușcă, m-am îmbrăcat, scoborându-mă pe scară doi plumbi de pușcă au picat în acoperământul meu, m-am băgat sub iesle și m-am culcat gândindu-mă la cei din șfarm [germ. Schwarm = linie de trăgători], săracii.

Dragă Mitre, mai scrie-mi, mai ales cum ți-ai petrecut Paștile? Eu de minune, în ziua de Paște am ajunat, pentru că nu am avut ce mânca. Răspunde-mi dacă primești această epistolă, că mi se pare că nu le căpătați toate. Foaia nu o uita!

Te sărut cu drag Ioan Jivcovici

Ai întâles?

Exp. I. J. K. u. k. Geb. Tel. Abt. 3 Feldpost...

12/V 916

Dragă Mitre!

Mi-ai scris în toată epistola „Iubite ceace Ioane“. Scrie-mi în alta cum înțelegi tu iubirea? La tine toți sunt iubiți. Ți-am scris o grămadă de epistole la care nu mi-ai răspuns de fel. Spune-mi de ce? Ești dator și nu-mi dai (adecă nu-mi scrii), dar să-mi dai împrumut, în cinste, nici vorbă. Tot așa și cuscru Vasile, dar poate că mă urmează și atunci sunt răzbunat. Ioan

Tr[en] sld. Z. J. K. u. k. Geb. Tel. Abt. Nr. 3 Feldpost 78

14/V 916

Iubite Mitre!

Ieri am primit epistola ce mi-ai scris-o în 8-lea, scrie-mi mai des, nu așa rar. Despre Burgeanu nu știu care de ei, că sunt mai mulți, deci rescrie-mi (știi că-s curios). O să fie aici unde eu sunt o încăierare nemaipomenită, o să ți-o povestesc sigur... de voi scăpa teafăr.

Salutare, Ioan

Tr.[en] sldt. I. J. K. u. k. Geb. Tel. Abt. Nr. 3 Feldpost 78

15/V 916

Dragă Mitre!

Când îmi vei mai scrie, scrie-mi adresa cum o vezi de față, am avut neplăceri din cauza că nu mi-am dat titlul de soldat, și dacă îți stă în putință să-mi scrii textul de la „Cânele soldatului“, i-am găsit melodia.

Salutare, Ioan

Tr. sldt. Zs. J. K. u. k. Geb. Tel. Ab. Nr. 3 Feldpost 78

Cânele soldatului de Gr. Alexandrescu (despre care M. Sadoveanu notează în *Povestiri din război*, București, 1905, p. 220, că, declamată la petreceri, „storcea multe lacrimi“), o poezie de 10 strofe („Rănit în războaie, soldatul căzuse,/ Și-n puține zile chinuit muri,/ Departe de-o mamă care îl crescuse,/ Și care-l iubi!“ etc.), imitație foarte liberă după poetul francez Casimir Delavigne (1793-1843), era extrem de cunoscută în epocă dincoace de Carpați: în programa de învățământ pentru institutele pedagogice de la Arad și Caransebeș, figurează între poeziile pe care viitorii învățători trebuiau să le memoreze obligatoriu (v. P. Oalld, *op. cit.*, p. 197).

30/V 916

Dragă Mitre!

Azi am primit epistola de la tine, cea din 27, totodată și foaia. Foarte bine mi-a părut că mi-ai scris iar, că e un dărab de vreme de când n-am căpătat de la tine. Alaltăieri și azi am avut slujbă dumnezeiască și știi cine a slujit-o? Preotul Liviu Biró din comuna Gruin, care e aici și va sta o lună. Ar fi bine dacă ar fi oamenii așa pioși și acas ca aici. Mergi la asentare, poate nu mai scapi, dar nu o dori, că te sature. Mai scrie-mi, te iubesc tare.

Ioan

Trsltd. Zs. J. K. u. k. Geb. Tel. Abt. Nr. 3 Feldpost 78

1/VI 916

Dragă Mitre!

Mai scrie-mi când ai vreme, că eu îți scriu întotdeauna. Poate vei fi cetit în foaie de lupta ce o fost aici și care or fost învingătorii. Vezi că sunt mai tari ai noștri peste toate locurile? Mi-a venit un dor de-a vorbi cu tine cu gura, dar nu știu când va fi. Să știi tu cât de poetic trăiesc! Închipeie-ți, avem o moară pe apă, în timpul liber cu ea ne petrecem, o mânăăm pe gol de durăie, și ca și copiii când se joacă de-a moara, dar e ceva deosebire, că noi suntem mai mari decât ei și moara iar decât a lor. Interesant, așa-i?

Te sărut, Ioan

Tren Sltd. J. I. K. u. k. Geb. Tel. Abt. 3 Feldpost 78

7/VI 916

Dragă Mitre!

Ieri am primit epistola în care mi-ai scris că nu ai rămas cătană. Mulțamește lui D-zeu că nu. Îmi pare rău că nu mi-s acas să-ți explic. Pe scurt îți spun însă că un așa gând nu aduce rezultat bun. Si de ce? Prima – e dorință, a doaua – nu se poate împlini niciodată, pentru că viața încontinuu e nemulțamitoare, a treia – urmează și mai dramatică, pentru că după cum știi toate pesele se sfârșesc tragic. Ți-o spun că e foarte frumos soldat, dacă nu ar fi războaie, dar când acelea n-ar fi, nici soldați n-ar trebui. Cât despre mine cred că nu trăiește altul mai bine (serios).

Salutare, Ioan

Trsltd. J. I. K. u. k. Geb. Tel. Abt. 3 Feldpost 78

10/VI 916

[ștampila: 12.VI.916]

Dragă Mitre!

Mi-ar părea bine dacă ai face și tu ca mine: eu când am vreme, primul lucru mi-e să-ți scriu. Nu-mi aduc aminte în care epistolă ți-am fost promis că îți voi scrie despre o încăierare ce va să fie. Iartă-mă că am mințit, încăierarea a fost care e și acu, dar, deoarece știi din foi mai nainte, nu e de lipsă să îți mai scriu eu. Pentru D-zeu, te rog trimite-mi o carte de cetit care vrei tu, știi că sunt pătimaș în acel lucru, aici am destulă vreme și n-am ce, așa că înnebunesc gândindu-mă. Deci te rog și-ți voi fi recunoscător în toată viața.

Ioan

Leag-o cu șpogot [germ. Spagat „sfoară“] și învălui-o în păpir alb și fii sigur că o voi primi.

rsldt. J. I. K. u. k. 3 Gebings Telefon Abteilung Feldpost 78

Iubite Mitre!

Ți-am scris ieri o epistolă, dar n-am dat-o la poștă, că n-am avut vreme. Aceasta o scriu în numele amicului care de azi-dimineată nu-mi mai dă pace, zice că în cealaltă să-ți scriu sănătate de la el, acolo nu-i loc, dar îți scriu aceasta și cred că le vei primi o dată. E foarte interesant. dacă l-ai cunoaște: acuș e mândros de ai gândi că o i să [se] răstoarne munții, acuș e blând ca vaca. Închipuie-ți, a lor religie le poruncește a nu mânca carne de porc și a bea vin, și ei o țin strict. Dar el vin bea, zice că cum nu mor eu nici el. Scrie-i o epistolă, mi-s curios să văd ce va zice când o va primi.

Te salută Ioan

Scrie-i numele lui în adresă: Mehmed Hasandedic etc

Trsltd. J. I. K. u. k. Gebings Telefon Abt. 3 Feldpost 78

Ecoul marilor înceștări din Galiția (în iunie 1916 tocmai începuse „ofensiva lui Brusilov“, care avea să țină până în august) se face auzit în cântecele soldaților, cum se poate vedea din scrisoarea „vărului George Gruia“, receptată de același „paratrăsnet“ care a fost D. Savescu din Babșa:

Data în 16 iunie a. 1916

Prin această mică carte și puține rânduri îți poftesc dorită și fericită sănătate de la mine, al tău văr George Gruia, prin care și eu până la scrierea acestei cărți m-am aflat tot în șpitar în Budapesta și-ți poftesc o dorită și fericită sănătate ție, vere, și la soția ta Livia și lu' Lena și, c-un cuvânt, la toate neamurile noastre și la toată casa voastră și io ți-am mai trimes o carte din Budapesta și răspuns napoi n-am căpătat și io, vere, în 20 mă mută dintr-a' lor șpitar, iar unde nu știu și am fost tare rău beteag de un picior, dar acu mi-i mai bine. Mult nu mai șad în șpitariu' care mi-s acu și mai departe cc petrec beții ficii:

„Mult mă-ntreabă inima:

– Doru-mi-i dă cineva?

Eu răspund inimii mele:

– Nu mi-i dor pă cât mi-i jăle

Dă tinerețile mele,

Cât le petrec eu cu jăle

Și mi-i jăle dă obraz,

C-o rămânea fript și ars,

Că mi-s dă mult în năcaz.

Plânge inima în mine

Ca copilu' dă tri zile,

Numa nu mă știe nime.

Și copilu' măi înceată,

Dar inima niciodată.

Plângeți, ochi, și lăcrămați,

P'unde-ați fost nu măi umblați,

In Galiția,-n Carpați,

Unde sunt ai noștri frați,

Prin păduri și munți cu brazii,

Copiii le mor dă foame.

Frunză verde dă bujor,

Multă lume e cu dor:

Părinții fără ficii,

Neveste fără bărbați,

Fete mari fără dă frați.

Frunză verde busuioc,

Feciorii scăpați din foc

Au rămas ca florile,
Când să uscă frunzele.
Frunză dă cicoare,
Frunza încă mai înfloare,
Că-s morți în Galiția.“

Iar feciori nu măi înflor,
Că-i pământ pă trupu' lor.
Nici acas n-or înturna,

*

„Frunză verde dă pă râț,
Și-asta are un sfârșit.
Frunză verde dă tulei,
Ascultați și voi, femei!
Copiii ne rabdă foame,
Voi umblați ca niște doamne.
Copiii sunt dăzbrăcați,
Pă vin ars banii îi dați.
Beți, femei, și vă-mbătați
Și nu gândiți la bărbați.

Trupu' lor e-ngăurit,
Voi umblați după mărıt.
Frunză verde și una,
Când bătaia s-o găta,
Va veni și pedeapsa,
Vor vedea femeile
Cari umblă ca doamnele
Pă la toate crâșmele!
Ce-o măi fi, Doamne, pă sate!
Tot pâri mari și judecată,
Și femei multe țapate.“

*

„Cetind. nu vă întristați
Și să nu mă blăstămați,
Căci am scris-o de năcaz,

Dă năcaz, dă voie rea,
Când aud așa ceva.“

Și mai departe, vere, îți mai pofteste o dată dorită și fericită sănătate de la al tău bun văr George și să nu-mi trimeți carte până nu-ți trimet mai o carte și când mi-i trimete carte să-mi trimeți de Moisa lu Toboli unde-i el și andresia lui dacă o știi și Trifu lu Dână. Vă las cu Dumnezeu să vă ajute la toți și la toată lumea. Sărvus, vere.

Stematului
Savesku Dimijtrie Luță
În Bașpa
U.P. Kiszetö
Temes Megye

Gruia George
K. u. k. Reservespital No. 4
Budapest, VII, Mexikoi-ut. 60

23/VI 916

Dragă Mitre!

Mă pun să-ți scriu după ce am văzut un lucru care nu l-am mai văzut de când sunt aici. Sunt foarte iritat. Mai nainte cu zece min[ute] de a-ți scrie umbla o mașină de zburat pe deasupra de noi; ca întotdeauna, ai noștri începură a o lua

la țintă. deteră cu tunu' de două ori, iar a treia oară o și nimeriră. Fiind nimerită, întoarsă napoi și se grăbea să ajungă acas. Dar tot în jos mergea. Ajungând la o depărtare cam 300 m de pământ, deodată se întoarsă pe lături și cu o repeziciune uimitoare se trânti de el, pe hotarul nostru.

Te salută Ioan

Tr. Sldt. J. I. K. u. k. 3 Geb. Tcl. Abt. Feldpost 78

Un alt văr al lui D. Savescu ne-a lăsat, prin scrisoarea de mai jos, o prețioasă mărturie a manifestării conștiinței naționale în satele noastre, a aspirațiilor de unire a bănașenilor cu frații din România, cu doi ani înainte de a se împlini o „pohtă“ ce toți au poftit-o:

Iunie la 25 [1916]

Iubite vere, iată eu cu numele Vasile văzând că m-ai uitat, nici răspuns napoi nu îmi dai, mi-ai scris că ai de lucru, dar eu cred că duminica nu lucră nimic. Apoi, Mitre, mai scrie-mi cum să mai laudă răgușii cu cătănia și când răculuiesc ca să știu și eu. Că mi-i tare drag să știu și eu și scrie-mi că cine-i la Timișoara și scrie-mi că îți place să mergi la lucru și tu zici că ai mult de lucru, eu cred că ai, dar nu te vait, că voi vi-s mulți și toți vi-s de lucru, dar tata cum nu să vaită el? Eu ce să fac, că mic m-o rânduit D-zeu să șed prin Verșeți și tare bine trăiesc aici, nici la umbră nu șed afară, numai în țimăr [germ. **Zimmer** „cameră“], nici soarele nu dă de mine și aici mai am cu mine unu de la Târgoviștea, pră Cojomăți [?] și cu el mă înțeleg ca cu tine și este un țigan, are laută, i-or luat țândrașii și bașii, lângă mine doarme, toată ziua îmi zice în laută și mergem de 2-auă ori în săptămână și ne scăldăm și alta cu un cuvânt nimic nu lucrăm și te rog să-mi scrii că cine se mai însoară și cine să mai mărită și cum v-ați petrecut la târgu Balașului că am auzit că tare făloși v-ați ținut, că v-ați pus 3 colori, până pră laibăr or ajuns, dar nu tu, numa a tăi prietini și eu sunt fălos că am oameni bravi în Babșa. Apoi îți doresc o fericită sănătate l de la bunul D-zeu, apoi de la mine și la întregă familia ta. Te salut cu drag ca pe un prietin din adâncul inimii mele. Servus cu cartea, că cu mâna mi-s departe. Aștept răspuns.

On. Domn. Szaveszku Mitru în Babșa u. p. Kiszettő

De la Savescu Vasile k. u. k. Reservaspital 2 Filiale, 5 Zimmer în Verșeți

[Nedată, nestampilată]

Dragă Mitre!

Scrie-mi ce-i cu tine. Ești tot acas sau nu? Eu acu mi-s tare bine, nu mi-s mai la locul care am fost. Scrie-mi ce se aude pe la noi, nu e semn de pace? E o țară frumoasă Italia. Dar a noastră și mai. Îmi petrec de minune. Mi-s în cvartir la o familie de țărani, îmi pare rău însă că s-a gătat vinul.

Servus, Ioan

K. u. k. 3 Geb. Tel. Abt. Feldpost 373

Scrisoarea următoare merită a fi publicată, pentru că transpare din ea personalitatea aparte a lui D. Savescu între ceilalți tineri din satul său, pregătirea sa de autodidact care impunea respect:

4/XII 916

Dragă Mitre!

Epistola ta cea din urmă am primit-o și-ți mulțămesc, pentru că tot mai păstrezi puțină amicitie. Povestea cu Trifu nu o lua așa în serios. Lui i-am scris în fugă, după ce mi-a scris el, i-am fost dator, iar ție nu, afară de aceea ție când îți scriu trebuie să-mi adun idei, deci îmi trebuie timp și acela nu l-am avut, pentru că până acu am fost tare ocupat, dacă mă crezi. Că nu te-am iubit? Mi-e martor D-zeu și purtarea ce am avut-o față de tine. Îți voi rescrie când am timp, iar când nu primești nu te supăra, pentru că nu știi de ce. Și-mi scrie.

Te salut, Ioan.

Salutare de la Mehmed.

J. I. K. u. k. 3 Geb. Tel. Abt. Feldpost 373

22/XII 916

Dragă Mitre!

Am constatat din epistola primită că ești în mare criză în prezent și aceste se întâmplă la om când e îndestulit în toate. Iar soția-ți, cum mi-ai scris, eu o știu înaintea ta. Ea a avut doi părinți și amândoi cumsecade, deci mirare nu-i că și ea e așa. Nu-i așa? Mă bucur tare când îmi scrii, dar când nu-ți voi răspunde nu te mânia, pentru că sunt tare ocupat. Pacea mi se pare că e departe. Poate voi veni acas. Deci la revedre.

Ioan

J. I. K. u. k. 3 Geb. Tel. Abt. Feldpost 373

Ziua de Crăciun gr. or. [1916]

[ștampila: 8.I.1917]

Iubite Mitre!

De ce nu mi-a rânduit D-zeu să fiu eu acas la Crăciun, îmi parică aș fi trăit mai mult zece ani, dar ce-i de făcut? Trebuie să ne supunem soartei.

Ieri până la amiaz am fost într-o cale care o avem zilnic. După-amiaz, până la mezul nopții, am fost în slujbă. Mă gândeam, când am primit slujba, că ce oi să lucr eu acu (vei înțelege că noi nu dăm slujbă cu pușca, ci numa așa păzim caii). În celelalte rânduri întotdeauna mi-am cruțat foaia ca să am ce ceti, dar acu n-am căpătat-o. Nu știu, s-a perdut sau ce, dar e destul când gândești că și cu aceasta mi-a lucrat soartea spre întristare. Am dus-o cum am dus-o până sara, iar când s-a apropiat sara am început a cânta: „Scoală, gazdo, n-adurmi!“ terminând cu... „La lină fântână“ ș. c. l., ncuitând nici cum făcea Goagă cu mâna câtră fii, în timpul când eram acas. Ți se va părea comic, dar e adevărat.

Așa am dus-o până cătră mezul nopții și atât cram de cufundat în aceste gânduri, de am și uitat unde sunt și că mai întâmpla-se-vor aceste! Tăbărât, am ațipit puțin, când deloc le și văd aceste lucruri și, Doamne, ca frumoasă! Era lună ca ziua și eu mă duceam la socru-mio la givan (?) [paranteza expeditorului], pentru că e sara ajunului. Când o urlătură mă trezește, atunci mi-am zis: „Nu-i nimic, pușcă trasurile, hai la biserică!” Iar cocoșu zicea: „Cucuriguuu!! scoală, Ioane, de mâncă cârnați (răbdări)!” Peste puțin or venit care m-or înlocuit, iar eu m-am dus să mă culc.

Pe după Botez poate voi veni acas. Te salut, Ioan

J. I. K. u. k. 3 Geb. Tel. Abt. Feldpost 373

Între timp a fost luat și D. Saveșcu la armată – la honvezi, în Vîrșeț. E de la sine înțeles că multe scrisori primite de el de acum înainte se vor pierde, explicându-se astfel numărul mic de scrisori pe care îl avem din anii 1917-1918.

[Febr. 1917]

Dragă Mitre!

Ți-am mai scris o epistolă asară, nu știu căpătatu-o-ai, dacă o capeți să-mi scrii, iar adresa să mi-o scrii după ortografia copiilor, că nu o știu, deoarece știți bine că eu sunt la ncamț, iar tu la honveți, deci nu o înțeleg!

Acas mi-am petrecut bine, una însă nu mi-o plăcut, că am fost cam tot beat, dar nu-i bai.

Salutare, Ioan.

Tüz. Szaveszku Petreszku Demeter, M. Kir. 51 Hon. Tab. Tor. Ez. Pot. Út. VI szar Versecz Ungarn

K. u. k. Train. Sd. Zsivkovics János 3, Geb. Tel. Abt. Feldpost 373

18/III 917

Dragă Mitre!

La epistola ce mi-ai scris-o în 10-lea martie, ce răspuns să-ți dau? Zău că nu știu. Îți spun însă, nu dispera niciodată! Ce-i drept fericire în cătănie nu-i, și de ce? Pentru că nu ești liber. Iar, dacă vrei să o ai, atunci silește-te a o găsi tu, în orișice formă va fi, corect, cum se nimerește. Când vei fi iertat a merge afară și ai bani, fii sigur că vei fi fericit, înțelege! cu bani. Că ești departe, și-o spun, că e totuna măcar aproape să fie. Eu zilele ce le fomez îmi fac bucurie, când mă gândesc că am dorit-o. Iar despre tine ce am auzit? am auzit că...mi-ai... muierea mea; nu gândi că sunt gelos că după cum știi sunt departe de aceasta, te iubesc însă mai mult. Cel care mi-a spus-o nu știu a vrut să te calomneze sau el gândește în acolo. Trifu nu mi-a scris nici mie, deci în el nu mă pot încrede.

Te sărut, Ioan

Exp. I. Jivcovici

Dest. Szaveszku Demeter M. K. 51 H. Táb. Tár. Er. Pot. VI szak Pancsová, Ungarn

În 9 și 21 mai 1917, D. Savescu primește două cărți poștale de la Savescu Trifu, care, rănit pe front, se refăcea greu într-un spital din Moravia (K. u. k. Rekonvaleszenten-abteilung für Orthopädische Chirurgie Frankstadt am Radhost, Mähren). Scrisori din spitale militare mai primise D. Savescu și înainte. El însuși va ajunge într-un asemenea spital pe frontul italian, în august-septembrie 1918 (Reservespital – Kutteneberg, Italien). Războiul nu era deci o joacă, așa cum îi plăcea lui I. Jivcovici să braveze în multe dintre scrisorile sale. O statistică din Belinț reflectă concret tributul de sânge plătit de românii bănățeni în primul război mondial: din 456 de combatanți, 92 au fost răniți, iar 78 au murit (39 în Rusia, 17 în Italia, 8 în Ungaria, 5 în România, 4 în Belinț, 3 în Albania, unu în Austria și unu într-un loc necunoscut). Dintre aceștia, 73 erau țărani, 4 mici meseriași și unu învățător: Lazăr Ignea (care, înainte de a funcționa la Belinț, slujise la Babșa, fiindu-i dascăl lui D. Savescu).

Cu scrisoarea următoare ne luăm rămas bun de la Ioan Jivcovici, țăran cultivat și om de lume, al cărui stil epistolar credem că a avut darul să fărmece. Sărac înainte de război, sărac și după război, murindu-i prima soție, recăsătorindu-se și mai având două fete din a doua căsătorie, el n-a mai prins cel de-al doilea război mondial. Astăzi este aproape cu totul uitat în satul său.

26/VIII 917

Dragă Mitre!

Spune-mi de ce nu îmi mai scrii? Nu este zi în care să nu aștept poșta cu speranța că doar voi căpăta una și de la tine, dar în zadar. Scrie-mi ceva nou. Pe aici nu-i nimic, numa bătaie, în așa fel cum n-a fost în anii trecuți. Și de astă dată ai noștri mai tari sunt. Deci mulțămim lui D-zeu că ne ajută. Eu acasă să vin n-am speranță cel puțin mai o lună. Ce-i de făcut? Să ne rugăm la D-zeu să ne ferească.

Te îmbrățișez, Ioan

I.J. K. u. k. 3 Gebings Telefon Abteilung Feldpost 373

Despre noul corespondent al „Stimatului Domn Mitru Savescu, cantor în Babșa, U.p. Kiszetö, Temcsvarmegye, Ungarn“ nu știm mai mult decât lasă să se întrevadă cărțile sale poștale. Intelectual bucovinean, a cărui familie a rămas în teritoriul ocupat de armata rusă (probabil, după „ofensiva lui Kerenski“ din iunie 1917), Alexandru Rotariu era și el un iubitor și colportor de cărți, așa cum reiese dintr-o ilustrată primită pe când se afla în Moravia, la Römerstadt în 15 februarie 1916, de la un corespondent din Cernăuți: „*Stim. Domn, mulțumesc frumos pentru cărți. Scuzați că n-am scris mai curând – știți însă – câteodată*

merg trebile altfel decât îți propui. După multă supărare vine și voie bună – să nu ne luăm pe gânduri – se vor termina odată toate. Poate mai abateți pe la noi? Cu dor de bine, vă salut cu drag...

Dar să-i dăm cuvântul lui Al. Rotariu:

Lemberg, la 29/IX 917

Stimate D-le,

Vă rog nu Vă supărați că îndrăznesc a Vă scrie fără să Vă cunosc, dar aceasta n-o fac de bunăvoie, ci silit de împrejurările din prezent. Apelul meu la administrația „Foaia Poporului Român“ a fost făcut cunoscut fraților din Ungaria, cari fără multă vorbă s-au decis să mă primească în sânul familiei lor, între cari Vă aflați și D-voastră.

M-am fost decis să vin, dar acuma s-a închis concediul până în 11/10. Abia atunci pot încerca să capăt unul de 14 zile. Dacă Vă face plăcerea Vă rog a-mi trimite deslușiri amănunțite de cari să mă folosesc în călătorie.

Cu deosebită stimă Rotariu Alexandru

*Onoratului Domn
Mîtru Savescu*

*R. A. , E. F. Kopl. Kadett. Asp. I. R. 41 II
Ers. Kompag. In Lemberg Galizien*

[Zensuriert]

Lemberg, la 19/10 1917

Stimate D-le,

Vă mulțumesc frumos pentru dragostea și interesul ce-l arătați față de mine. Până acuma n-am plecat nicăieri, că s-a închis concediul până în 21/10. Cu cea mai mare plăcere aș veni și m-aș simți foarte fericit să pot petrece în mijlocul familiei D-Voastră. Doamne, cât de ușor aș respira să pot veni la D-Voastră și să merg pe brazdă în urma plugului! Aceasta n-ar fi alta nemic pentru mine, decât numai o distracție. Căci cu astfel de lucruri nu m-am ocupat de patru ani de zile. Dacă se va deschide, atunci vin desigur. Până la revedere Vă salut cu drag și Vă doresc toate cele bune al D-Voastră

Alexandru

*Stimatului Domn
Savescu Mîtru*

*Rotariu Alexandru,
E. F. Kpl. II/41. I.R. in Lemberg
Galizien*

Lemberg, la 6/11 1917

Scumpe frate,

Află că am ajuns bine la Lemberg în 6/11 la 8 h dimineața. Acuma mă văd din nou silit să mă acomodez împrejurărilor de mai înainte. Frate, îți spun sincer că momentele ce le-am petrecut în mijlocul D-voastră vor rămânea pentru viața [mea] ca un vis printre nevoile ce le am de petrecut aici. Te sărut cu drag, al D-

voastră cunoscut, aş putea zice şi frate. Spune-le rudelor toate sărutări de mână din partea mea. Cu ocazia zilei onomastice îţi doresc mulţi şi fericiţi ani. Alexandru.

Scumpului frate Savescu Mitru
în Babşa Nr. 63 u.p. Kiseteu

R. A., E. F. Kpl. Kadett. Asp.
II/41 I. R. in Lemberg, Galizien

Al. Rotariu îi scrie „din câmp la 26/11. 917“ că a fost transferat la regimentul 85 şi „de prezent mă aflu pe front“. Apoi:

Din câmp, la 4/12 1917

Scumpe frate,

Din când în când îmi mai aduc aminte de tine. Astăzi în 4/12 se împlineşte o lună de la despărţirea noastră. Pentru mine a fost greu acel moment, fiindcă prevedeam ce mă aşteaptă după reîntoarcere, tocmai aşa s-a şi întâmplat. O duc bine de altfel. numai o jale cumplită şi un dor nebun mă cuprinde câteodată, m-aş jălui, dar n-am cui, aş plânge, nu mă aude nime. Să pot, aş striga, ca să mă auzi tu, care mi-ai alina amarul sufletului, n-o pot face nici aceasta, trebuie să mă las purtat de soarte. Le doresc la toţi din casă sărutări de mână.

Salut cu dragoste frăţească, Alexa[ndru]

Stimatului Domn
Savescu Mitru, cantor
în Babşa u.p. Kiszetö
Temesvarne megye Ungaria

Absender: - Nadawca:
Rotariu Alexandru
E. F. Kpl. Kadett. Asp. I. R. 85
III Feldkompagnie Feldpost No.644

1/1 1918

Frata dragă,

Primind azi cartea din 27/12, mă grăbesc a-ţi răspunde. Îţi mulţănesc foarte frumos că mai mângâi cu ceva. Eu petrec ca de regulă binişor, sunt toate foarte uşor de suportat, numai una e grea şi aceea e foamea. Cu de ale gurii ne merge foarte prost. Mi [-i] aflu pe frontul rusăsc, tot în acelaşi loc unde am fost acum un an. Ce mai aveţi nou pe acolo? Am trimis şi eu prin Rusia cărţi, acasă, dar de vor ajunge numai bunul D-zeu ştie. Dorindu-Vă la toţi cele bune, mă închin

Rotariu

Stimatului Domn
Mitru Savescu, cantor...

Rotariu Alexandru

În 19 februarie 1918, Al. Rotariu îi scrie: „Să ştii că mă aflu pe frontul rusesc. O duc binişor.“; în 27 februarie: „M-au făcut domn mai mare, m-au denumit Feldwebel“ [plutonier, germ.]; în 10 martie: „Am făcut o călătorie de 5

zile și cinci nopți și m-am văzut în Alpi. E minunat de frumos. Regiunile îs foarte frumoase și timpul e cald.“

lată, în sfârșit, și ultima scrisoare:

27/III 1918

Frate dragă,

Rog nu te supăra că nu ți-am scris așa de lung timp, ți-aș fi scris, dar crede-mă că n-am putut, fiindcă am fost tot pe drumuri. Acuma mă aflu într-un sățisor, o duc binișor. În scurtă vreme voi merge în linia de foc. Pe unde mă aflu acuma e frig și omătul e de 1 metru de mare. Le doresc la toți sărutări de mână.

Salut cu drag, Alexandru

*Stimatului Domn Mitru Savescu.
Cantor în Babșa, u.p. Kiszetö
Temesvarmegye, Ungarn*

*Exp. Rotariu Alexandru, E.F.
Feldw. Kadasp. I.R. 85
III. Feldkomp. Feldpost 644*

Dumitru Savescu, un om de vază în satul Babșa, a trăit până în 1973, lăsând în urma lui o frumoasă bibliotecă și cinci copii educați în spiritul dragostei față de limbă și neam.

BEFE AUS DEM „GROSSEN KRIEG“

Zusammenfassung

Die Briefe, die der Verfasser bekanntmacht und kommentiert, gehören bei der Mehrheit der Fälle einem jungen rumänischen Bauern vom Dorf Babșa (Kreis Timiș) und wurden in den Jahren des ersten Weltkrieges geschrieben. Sie spiegeln nicht nur die Stellung der Banater rumänischen Bauernschaft gegen einen „fremden“ Krieg, sondern auch ihr hohes Kultur-niveau wider.